

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5363-3990>

Неліпа Д. В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-4077-6889>

Ворона М. П., Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КИТАЮ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ: ПОВЗУЧА ЕКОНОМІЧНА ЕКСПАНСІЯ

Досліджено особливості геополітичного виміру зовнішньої політики Китаю на пострадянському просторі. Розглянуто співпрацю КНР з країнами пострадянського простору та особливості міжнародної політики в цьому регіоні. Особлива увага в дослідженні надається китайсько-українським стосункам у розрізі російсько-української війни. Акцентовано увагу на особливостях «проросійського нейтралітету» у міжнародній політиці КНР. Зазначено, що політика повзучої економічної експансії змушує Китай одночасно формувати конструктивні відносини з усіма країнами, навіть ворожими одна до одної, що надає можливість Пекіну досягати необхідного зиску та користі.

Акцентовується, що до 24 лютого 2022 року росія і Китай виступали як формально рівноправні партнери. У статті доведено, що за останні два роки залежність рф від КНР не просто зростає, а стала майже тотальною і вона вийшла за рамки економіки та безпеки. Ця залежність стала вже політичною. Китай розглядає війну в Україні насамперед із погляду протистояння зі США. Але у той же час спостерігаються домовленості між КНР-США щодо відновлення військової комунікації між державами та співпраці у секторі боротьби із наркотиками. Але ці домовленості не впливають на співпрацю Китаю з росією та на проросійську позицію щодо України. КНР закликає поважати суверенітет всіх країн, відмовитися від «менталітету холодної війни», припинити воєнні дії та сісти за стіл переговорів. У КНР виступили за припинення «односторонніх санкцій». Всього до китайського «мирного плану» увійшли 12 пунктів. Він – радше обтічний набір постулатів китайської позиції щодо війни в Україні. Серед іншого, китайський «план» висловлював повагу до територіальної цілісності «всіх країн», не називаючи при цьому України, територіальну цілісність якої порушила росія. Зазначено, що брак уваги до української позиції з боку китайської влади дедалі більше руйнує і китайську «м'яку силу» в Україні.

***Ключові слова:** Китайська Народна Республіка, зовнішня політика, геополітика, пострадянський простір, економічна експансія, російсько-українська війна*

Вступ. Китай – одна з найдавніших цивілізацій, тому його зовнішня політика має історично та ментально сформовані унікальні особливості, адже він послідовно відстоює власні інтереси і при цьому успішно організовує відносини з іншими державами та міждержавні відносини в своєму геополітичному просторі [1]. КНР визнав незалежність України відразу, а дипломатичні відносини між країнами вже було встановлено 4 січня 1992 року. Виступаючи за демократизацію міжнародних відносин, він обстоює рівність країн (як великих, сильних й багатих, так і маленьких, економічно слабких і бідних). Він за посилення впливу, зростання позитивної ролі ООН, розширення представництва, зміцнення права голосу у міжнародних справах країн, що розвиваються [2, с. 7-10]. Ця країна розвиває відносини з сусідніми державами на засадах «доброзичливості, відвертості, взаємної вигоди та інклюзивності» відповідно до свого зовнішньополітичного курсу на доброзичливі та партнерські взаємини.

Відповідно до договору між Україною та КНР, двосторонні відносини носять характер стратегічного партнерства, та відбивають багаторічні традиції дружби і співробітництва між країнами. Китай незмінно підтримує суверенітет і територіальну цілісність України. Україна незмінно залишається прихильною до політики «одного Китаю». З урахуванням останніх змін, пов'язаних

з російсько-українською війною, проведенням реформ в Україні останніх років, наразі обома сторонами здійснюється робота, спрямована на стабілізацію двосторонніх відносин шляхом піднесення їх на новий рівень взаємної підтримки щодо незмінності та непорушності кордонів та суверенітету [3, с.109-112].

На політичному рівні певний час зберігалася нерозуміння можливих механізмів розвитку відносин. Водночас кінець 2020 і початок 2021 року стали періодом поживлення контактів між країнами. За цей час: відбулося четверте засідання Міжурядової комісії зі співробітництва між країнами; три зустрічі (онлайн) представників українських міністерств із китайськими колегами; підписання угоди про розширення співпраці в реалізації інфраструктурних проєктів на території нашої країни; відбулася перша телефонна розмова між президентом Володимиром Зеленським та головою Сі Цзінпінюм; активізувалася робота посольства України в КНР і посольства Китаю в Україні з пошуку нових варіантів співпраці між країнами. З осені 2020 року Україна була частиною китайської системи «дипломатії вакцин» – отримала кілька партій китайських препаратів [4]. Запроваджена наразі модель багатовекторної дипломатії створила для розвитку Китаю сприятливі зовнішні умови, а намагання Китаю одночасно формувати конструктивні відносини з усіма країнами, навіть ворожими одна до одної, надала можливість Пекіну досягнути необхідного зиску та користі. Прикладами успішної дипломатії Китаю є співробітництво одночасно з Ізраїлем та Іраном, Росією та Україною, Вірменією та Азербайджаном.

КНР вибудовує власну лінію поведінки, яка орієнтована на відстоювання своїх економічних та політичних інтересів. Країна безпосередньо не заявляє про претензії на світові гегемонію, але поступово проводить свою «тиху» економічну експансію світу, завойовуючи та освоюючи всі можливі товарні ринки [4]. Зовнішня політика й дипломатія КНР мають свою специфіку та ряд особливостей. Вони є надбудовою фундаменту – принципу підпорядкованості зовнішньої політики «інтересам китайського народу», які виражає Комуністична партія Китаю (єдина правляча партія країни – КПК) [5]. На даний час КПК є найбільшою політичною партією в світі (в умовах диктатури), але все ж вона забезпечує достатньо ефективне управління багатомільйонною країною, як керівна та спрямовуюча сила, при цьому нехтуючи значною частиною політичних та інших прав людини. У даний час актуальність теми обумовлена особливо динамічним впливом Китаю на геополітику, на світову економіку [6, с. 2-7]. КНР із змішаним типом економічної системи, має реальний шанс в наступні десятиліття стати супердержавою, а ще й тим, що країна є ключовим торговельним партнером України в Азійському регіоні.

Новітні тенденції в політиці КНР, зовнішній вплив КПК, економічне зростання, військова міць, вимагають наукового осмислення, систематизації та аналізу впливу країни на світову геополітику та економіку. Особливо це набирає актуальності у період російсько-української війни через повномасштабну агресію росії та за умов активної співпраці з нею Китаю у військовій сфері, що певним чином впливає на перебіг подій.

Методи дослідження. Застосування компонентів загальнонаукової методології, зокрема – системно-аналітичного підходу, – дозволило виокремити особливості та місце зовнішньої політики Китаю в динаміці світових політичних процесів та ступінь їх важливості для українського суспільства, місце економічної доцільності в його зовнішній політиці. Аналіз ґрунтується на використанні як історичного методу так і методів компаративного й структурно-функціонального аналізу, що надали можливості екстраполювати особливості зовнішньої політики КНР на пострадянському просторі, її вплив на дипломатичні стосунки Китаю з країнами колишнього СРСР та особливості проросійської політики у російсько-українській війні.

Діалектичний метод надав можливість проаналізувати пропозиції Китаю до вирішення «україно-російських проблем» та виявити їхню проросійську сутність, а соціологічний метод допоміг з'ясувати особливості відношення українських громадян до української позиції КНР.

Результати дослідження. Після розпаду СРСР, світ зазнав глибоких структурних змін всієї системи міжнародних відносин, та пошуку нових моделей взаємовідносин між країнами, у тому числі і між вчорашніми союзниками та противниками. На початку, поява нових суверенних держав викликала певні побоювання керівництва КНР щодо можливості негативного впливу цього фактору на саму країну та змусило шукати нові форми співробітництва. Маємо розглянути особливості геополітичного виміру зовнішньої політики Китаю на пострадянському просторі, сутність яких багато дослідників вбачають у повзучій економічній експансії (Казахстан, Грузія, росія, інші країни), яка має як наслідок – посилення політичної присутності в регіоні через вплив на економічну стабільність.

Китай відіграє складну роль у «човниковій» торгівлі пострадянських країн. Разом з тим побоюючись за власну безпеку, Пекін намагався укріпити її, врегульовуючи свої давні прикордонні суперечки. Але залучення Китаю в регіон повільно зростало, значною мірою через занепокоєння Пекіна щодо невизначеності дій небезпечної та непередбачуваної пострадянської росії. Китай 27 грудня 1991 року визнав нові пострадянські держави і встановив з ними дипломатичні відносини. Наступні кроки китайського керівництва були спрямовані на вирішення проблем, пов'язаних з сферою безпеки та стабільності на його кордонах [3, с. 120-124].

Загальна характеристика стратегії китайської політики у країнах пострадянського простору, зводиться до трьох принципів:

- перший – отримати максимальний доступ до їхніх національних природних ресурсів;
- другий – показати керівництву країн, що Китай не просто зростаюча наддержава, але й відповідальна сила, що ставить перед собою довгострокову мету;
- третій – «застовпити» нові надійні ринки для реалізації своїх товарів у цих країнах [7].

Китай м'яко, але наполегливо проводить політику поширення свого впливу на Кавказі та Середній Азії. Він – один із головних торговельних партнерів для цих регіонів. Економічна роль КНР тут швидко зростає, а загальні інвестиції Пекіна в Азербайджані вже близько 1 мільярда доларів, а двостороння торгівля цих країн перевищує цей показник. Китайська група Hualing інвестувала в Грузію до 500\$ млн; Азіатський банк інфраструктури та інвестицій надав кредити Азербайджану і Грузії; Китай надав допомогу Вірменії, зокрема громадські автобуси і машини швидкої допомоги, відкрив філію Інституту Конфуція, а також школу дружби між Китаєм і Вірменією в Єревані.

До речі, відкриття філій Інституту Конфуція є традиційним кроком Китаю у кожній із пострадянських республік. Завдяки цим філіям Китай посилює свою культурну присутність в регіонах. Адже головними завданнями філій Інституту Конфуція є:

- організація курсів китайської мови та культури;
- проведення наукових конференцій присвячених Китаю;
- популяризація мови та культури Китаю через різноманітні конкурси та публічні заходи;
- проведення кваліфікаційного тесту з китайської мови (HSK);
- підготовка та видання навчальної літератури з китайської мови;
- студентські та викладацькі стажування в Китаї, консультування з питань освіти в Китайській народній республіці.

І варто зазначити, що в освітніх закладах цих країн, у тому числі й України, присутність у навчальних програмах китайської мови та вивчення культури цієї країни невпинно зростає [8].

Важливим нюансом китайського курсу у Південному Кавказі є відсутність у нього внутрішнього обмеження своєї політики регіонального проникнення маючи на увазі визнання, часткове визнання або невизнання країн регіону. Китай має намір будувати свої відносини як з Абхазією, так і з Грузією, як з Нагірним Карабахом, так і з Азербайджаном, при цьому, звичайно, не забуваючи згадувати при офіційних двосторонніх контактах з грузинськими та азербайджанськими представниками прихильність до поваги принципу територіальної цілісності. Проте Південний Кавказ, все ж таки, не став ні основним цільовим напрямком для китайських інвестицій, ні геополітичним епіцентром зовнішньої політики Китаю. Зростаюча конкуренція з боку США, а цьому регіоні Туреччини, змушує Китай більше зосереджуватися насамперед на Азіатсько-тихоокеанському регіоні.

З 1991 року Китай має добросусідські відносини із державами Центральної Азії, не використовує військових засобів та наголошує на тому, що втручання у їх внутрішні справи є неприйнятним – а це, в очах лідерів республік, значна перевага перед державами Заходу, які постійно наголошують на необхідності розвитку демократії. Основний інструмент політики КНР в цьому регіоні є проєкт «Один пояс – один шлях», що пропонує багато переваг для цих держав. Ця ініціатива КНР є глобальною стратегією розвитку інфраструктури, що була прийнята урядом КНР у 2013 році для інвестування майже у 70 країн та міжнародних організацій. Її вважають центральною у зовнішній політиці Генерального секретаря Комуністичної партії Китаю та лідера КНР Сі Цзіньпіна, котрий спочатку анонсував стратегію як «Економічний пояс Шовкового шляху» під час офіційного візиту до Казахстану у вересні 2013 року.

Невипадково, Китай робить акцент на якраз розбудові інфраструктури, що дуже актуально для пострадянських країн, адже уся радянська інфраструктура застаріла, до того ж вона була орієнтована на логістику (економічні зв'язки) лише з іншими республіками СРСР. Окрім того, усі держави Центральної Азії (ЦА) дуже потребують іноземних інвестицій і Китай пропонує фінансову підтримку на вигідних умовах. Чи не найважливішим напрямом економічної активності Китаю

та державних компаній в ЦА є нафтогазовий комплекс, де провідний інтерес сфокусований на Казахстані й Туркменістані [3].

Піднесення Китаю в Центральній Азії прискорило конкуренцію між великими державами з метою захисту власних інтересів у регіоні. Окрім росії та США, є інші потужні політичні «актори», такі як ЄС, Туреччина та Індія, що мають різні економічні, політичні та безпекові інтереси. Аналітики стверджують, що Китай вже замінив росію як найвпливовішу силу в регіоні. Дійсно, можна констатувати, що відбувся певний надлом в російській зовнішній політиці, адже раніше путін був у Центральній Азії «баєм», впливовою людиною, до якої всі дослухались, тепер же він втратив цей статус а серед багатьох прошарків та етносів уже став токсичним політиком, на що теж вплинули події російсько-української війни [1].

Але у квітні 2023 року всі ми почули від посла КНР у Франції Лу Шая реальне бачення КНР суверенітету пострадянських республік. У його виступі прозвучало, що «Крим початково належав Росії», а суверенний статус пострадянських країн сумнівний [9]. Після гострої реакції в Україні на заяву посла Китаю у Франції, китайський уряд підтвердив, що він, як і раніше, визнає суверенітет колишніх радянських республік. А речниця міністерства закордонних справ Китаю Мао Нін, хоч і непрямо, але дистанціювалася від заяви посла Лу Шая, який поставив під сумнів суверенітет пострадянських республік. «Китай поважає статус колишніх радянських республік і суверенних країн після розпаду Радянського Союзу», – підтвердила Мао Нін. Китай був однією з перших країн, які встановили з ними дипломатичні відносини, наголосила вона. Китайська позиція є «чіткою і послідовною». Відповідаючи на запитання далі, Мао Нін підтвердила, що Китай також вважає Україну суверенною державою [9]. Мов би інцидент і вичерпаний, але такі заяви дипломатів КНР висвітлюють реальну ідеологічну основу здійснення зовнішньої політики країни.

Контекст зовнішньої політики КНР на пострадянському просторі прямо сфокусований на відносини з росією [3, с.112-114]. Помітне потепління настало після 2014 року, коли Кремль заявив про рух до Азії після економічних санкцій Заходу через анексію москвою Криму та роль росії у війні на сході України. За три тижні до вторгнення росії в Україну лідери рф і Китаю Володимир Путін і Сі Цзіньпін підписали спільну заяву в якій проголосили «безмежну» дружбу між країнами. Китайська влада вважає ерефію ефективним і дієвим інструментом для розхитування Заходу, однак саму росію китайці сприймали і сприймають як потенційного супротивника [10]. Тому вся концепція Сі побудована на тому, щоб посилити вплив на московію, отримати певний контроль над її ресурсною базою та ослабити її можливості. Китай не сприймає ерефію як союзника: Пекін фактично те й робить, що постійно економічно та безпеково послаблює свого сусіда, витісняючи з пострадянського простору. При цьому «велика увага приділяється дипломатичному маневруванню, а не воєнній конфронтації, ... найкраща стратегія війни полягає в придушенні планів, а не в реальному бойовому зіткненні. Все це побічно вказує на ідеологію «м'якої сили» у філософії стародавнього Китаю: 1) теоретична і практична перевага стратегічної оборони в поєднанні з дипломатичними інтригами і створенням альянсів, а не вторгнення, поневолення або знищення противника; 2) відмова від військової сили або обмежене її застосування для досягнення політичних цілей; 3) воєнне мистецтво – це не насильство, а мистецтво підпорядкування. У китайській філософії мораль, закон і співпраця визначалися основою відносин між державами, людська природа не вважалася злою від народження, стверджувалася можливість досягнення миру і співробітництва між державами, а також створення союзів між ними, що передбачає узгодження інтересів різних суб'єктів» [11. с. 76].

Нещодавній приїзд китайського лідера Сі Цзіньпіна до російської столиці продемонстрував, що за останній рік залежність рф від КНР не просто зросла, а стала майже тотальною. Найцікавіше, що вона вийшла за рамки економіки та безпеки. Ця залежність стала вже політичною, що навіть відобразили зовнішні атрибути цієї зустрічі. Сі Цзіньпін дуже уважно спостерігав за російським вторгненням в Україну. У лютому позиція Пекіну на міжнародних майданчиках щодо війни формально залишалася незмінною – «проросійський нейтралітет». Китай не засудив росію за повномасштабне вторгнення в Україну. Китайська влада також обережно коментує війну: з одного боку, країна не підтримала росію, коли ООН голосувала за резолюцію із засудженням вторгнення рф в Україну, але з іншого – не стала виступати проти вторгнення [12].

Цікаво, що за будь-якого результату російсько-української війни Китай перемаже. У разі перемоги і підпорядкування України (що не можливо ні за яких умов), це було б плюсом для союзника КНР. Але росія зазнає невдачі, що зробить її слабшою і ще більш залежною від Китаю. Китай виграє у конкуренції з росією, тому ретельно слідкує за перебігом бойових дій в Україні, ймовірно, щоб

потім використати уроки цієї війни у конфлікті з Тайванем та можливо для повернення своїх анексованих у Другій світовій війні територій [12].

Також, Китай неодноразово закликав владу України та диктатуру РФ до мирного врегулювання конфлікту. 24 лютого 2023 року Китай оприлюднив «мирний план» щодо війни в Україні. Серед іншого в нього задекларовано:

- «повага до суверенітету всіх країн – підтримка суверенітету та цілісності всіх країн незалежно від їхнього розміру та багатства.
- відмова від менталітету Холодної війни. Пекін вважає, що «безпека однієї країни не повинна досягатися за рахунок інших, безпека регіону не повинна досягатися зміцненням чи розширенням військових блоків», запобігання конфронтації блоків.
- припинення вогню між Росією та Україною.
- відновлення мирних перемовин.
- вирішення гуманітарної кризи. Країни мають підтримати ООН у виконанні координаційної ролі в спрямуванні гуманітарної допомоги в зони конфлікту, сторони мають відмовитися від «політизації гуманітарних питань»;
- захист цивільних і в'язнів війни. Заклик суворо дотримуватись міжнародного гуманітарного права, уникати нападів на цивільних або цивільні об'єкти, захищати жінок, дітей та інших жертв конфлікту, поважати права військовополонених. Китай підтримує обмін полоненими між Україною та Росією.
- забезпечення безпеки АЕС. Китай виступає проти збройних нападів на АЕС і підтримує МАГАТЕ у сприянні безпеки мирних атомних об'єктів.
- зменшення стратегічних ризиків. Китай виступає проти загрози або використання ядерної зброї, проти розробки чи використання хімічної та біологічної зброї.
- забезпечення експорту зерна. Китай виступає за функціонування Чорноморського зернового коридору.
- припинення односторонніх санкцій. Китай вимагає припинити «зловживання санкціями», які не є схваленими Радою Безпеки ООН – саме такі санкції діють проти Росії, оскільки Москва завжди може накласти вето на санкції, які намагаються запровадити проти неї.
- збереження безпеки промисловості та ланцюжків постачання. Китай закликає «протистояти використанню світової економіки як інструменту чи зброї в політичних цілях», разом сприяти пом'якшенню економічних наслідків. Сприяння післявоєнному відновленню. КНР готовий долучитися» [9].

Отже, КНР пропонує свою участь у постконфліктному відновленні та фінансуванні України і готовий долучитись до цього процесу, прекрасно розуміючи геополітичні наслідки цієї війни. Досить ґрунтовний аналіз його пропозицій, проведено аналітичним центром Українського інституту політики. Експерти Українського інституту політики зазначають, що «китайський мирний план – це не зовсім план, а скоріше набір принципів або концепція, що позбавлена конкретики щодо України» і там відсутні чіткі пропозиції щодо того, що має зробити кожна зі сторін конфлікту [10]. Справді, кожен план має передбачати якісь конкретні кроки, терміни, обов'язки сторін, а цього в китайському мирному плані немає. І за бажанням сторони можуть трактувати зміст його пунктів на свою користь (такі наприклад, як Повага до суверенітету всіх країн). На думку, експертів Інституту «єдиний пункт, який може викликати явний протест в Україні та її союзників – це «припинення односторонніх санкцій»» [9].

Тому, ми теж вважаємо, що метою китайської мирної концепції є не стільки мирне врегулювання щодо України, скільки контр позиціонування, бо (на їх переконання) триває певна ідеологічна конкуренція із США та іншими країнами, які виступають за силове вирішення конфлікту. Такою позицією Китай намагається виграти підтримку країн Африки, Латинської Америки та Азії та ще збільшити свій геополітичний вплив. Цей «мирний план» варто сприймати насамперед як документ, який спрямований на глобальну конкуренцію із США та їхніми союзниками. І лише в другу чергу як документ, що спрямований на врегулювання російсько-української війни. Окрім того, Китай називає війну в Україні «конфліктом», а слово «війна» чи «тероризм» в тексті не згадується жодного разу.

Таке бачення війни в Україні не дало можливості Китаю брати участь в першому засіданні радників з питань національної безпеки та зовнішньої політики, яка відбулась в Копенгагені в червні 2023 року. Але от в другій зустрічі – в серпні в саудівській Джидді – участь брав. Цю участь вважали одним з проривних моментів саудівської зустрічі і ознакою того, що росія на міжнародній арені

потрапляє у ще більшу ізоляцію, ведучи війну проти України. Однак в кінці жовтня на третій зустрічі радників на Мальті, яка збрала рекордну кількість країн – понад 60, – Китай знову був відсутнім. Тому вважаємо, що участь Китаю у засіданнях радників була не через інтерес до української «формули миру», а через те, що Китай не міг відмовити Саудівській Аравії (СА) у своїй присутності. Від нафти СА Китай дуже залежний, тому він дуже уважно від самого початку російсько-української війни стежив за тим, як Захід допомагає Україні, яку надсилає зброю українцям, які санкції запроваджуються проти Росії тощо... . Все це ніби примірялось, проектувалось на Тайвань, яка буде реакція країн у разі вторгнення Пекіну на острів [13].

Експерт П. Клімкін зазначив, що «китайці прекрасно розуміють, що вони не можуть дозволити собі подальшого погіршення відносин (із США), і тригером тут послужив візит Ненсі Пелосі до Тайваню. Там ще китайські аеростати збивали над територією США» [9]. Щодо прямих поставок росії летальної зброї, то, незважаючи на періодичні повідомлення в ЗМІ, такі поставки мають місце, конкретних доказів не було. Була, щоправда, інформація, що Росія може мати китайські дрони, але ті, що можна комерційно придбати. Китайці прекрасно розуміють, що вони не можуть дозволити собі подальшого погіршення відносин зі США.

Нині, головне у торгівлі Китай-росія – технології і товари подвійного використання. Агресор не виробляє мікрочипи, які необхідні для технологічного озброєння, він не може виробляти багато компонентів для своєї зброї. І от саме товари подвійного використання, які насправді використовуються в російському ВПК мають досить критичний рівень у росімпорті. Тобто, у Китаю є реальні і потужні важелі впливу на росію (Павло Клімкін [9]). Заклики США, щоб Китай зупинив експорт високотехнологічних товарів до росії є не дієвими. У той же час, міжнародні оглядачі зазначають, що Пекін дуже стурбований російськими погрозами щодо можливого застосування ядерної зброї на тлі війни в Україні. Пекін заявляє москві – «в жодному разі ядерна зброя не повинна бути застосована». Також Китай висловлював стурбованість ситуацією на Запорізькій АЕС, яка перебуває в російських руках від самого початку війни, і взагалі наголошував на потребі безпеки для АЕС в Україні.

І навіть остання зустріч лідери США та Китаю (15 листопада) на полях саміту Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) у Сан-Франциско не змінила відношення Пекіну до українських подій. І досить гучною новиною за підсумками зустрічі стало те, що країни домовились відновити військову комунікацію між державами та співпрацювати у секторі боротьби із наркотиками. Крім того, лідер Китаю запевнив американського президента в тому, що КНР не має планів починати воєнні дії щодо Тайваню у найближчі роки. Водночас речниця МЗС КНР Мао Нін заявила, що переговори Байдена і Сі не вплинули на позицію Китаю щодо війни в Україні [9].

Але політичні експерти заявляють про певне дистанціювання Пекіна від тісної співпраці з Москвою [10]. Зазначають, що хоча Росія й стала для Китаю серйозним ринком збуту – торговельні відносини між цими країнами протягом останніх років тільки посилювалися. За підсумками зустрічі лідерів США та Китаю має реалізуватися ідея про створення біполярного світу, якою роками марив російський диктатор путін. Щоправда, у якості опонента Байдена він бачив себе. Насправді ж виявилось, що на одному полюсі цього біполярного світу опинилися США, а на іншому – Китай, а путіну залишається лише спостерігати за цим [9]. США та Китай домовилися збільшити кількість авіарейсів між країнами для культурного, спортивного та соціального обміну. Це свідчить про поглиблення співпраці навіть на соціально-побутовому та туристичному рівні [9].

Цікава думка експерта з міжнародних питань В. Огризка, який вважає, що «Китай сьогодні фактично витягує бюджет росії, купуючи російські енергоносії. Росія отримує китайські товари, ліпить на них російські наклейки і каже, що вони «імпортозамістились». Це означає, що Китай у якийсь момент може делікатно натякнути росіянам, що, мовляв, вони надто далеко заходять і Китаю потрібно якимось чином реагувати на прохання американців. Китай може зменшити закупівлю російської нафти наполовину. А це означатиме, що саме на стільки зменшаться і доходи бюджету рф, через що той тріщатиме і ламатиметься. Тобто економічний тиск на росію з боку Китаю цілком можливий, але для цього потрібне політичне рішення [14].

Китай продовжує робити вигляд, що і росія, і Україна однаково винні у цій війні, тому чогось нового він не запропонує. А те, що Китай пропонує у якості «мирного плану», для цього не підходить. Китай не може нам якимось чином допомогти – він ідеологічно пов'язаний з росією. Єдине, що Китай може не робити, то це не давати рф можливостей для обходу санкцій, а також не дозволяти Північній

Кореї постачати рф озброєння, адже та на 100% залежна від Китаю. Якщо це б сталось, навіть ці два моменти вже б означали, хоч і не пряму, але опосередковану допомогу Україні у протистоянні з російським агресором [14].

Українська влада ніколи не виступала публічно проти посилення позицій Китаю у світі, але багатополарний світ за китайським рецептом означає повагу до російських амбіцій зберегти зону впливу на пострадянському просторі і нехтування українськими безпековими інтересами. Власне так можна розтлумачити один з пунктів китайського «мирного плану» – що «безпека однієї країни не повинна досягатися за рахунок інших, безпека регіону не повинна досягатися зміцненням чи розширенням військових блоків» [14].

Брак уваги до української позиції з боку китайської влади дедалі більше руйнує і китайську «м'яку силу» в Україні. Протягом десятиріччя різноманітні організації дружби, які існують в Україні, просували серед українців думку про вигідність для України та української економіки співпраці з Китаєм, китайський імідж як успішної держави, але позиція країни щодо агресії росії розчаровує українців і посилює певну недовіру.

Висновки. Політично Китай хотів би бути впливовим і ключовим гравцем у політиці пострадянських країн Європи та Азії, що насамперед є сферою інтересів ЄС та росії. Для цього Пекін послідовно зміцнює відносини зі східноєвропейськими країнами шляхом активізації політичного діалогу та поглиблення економічних відносин, головним чином шляхом надання фінансової допомоги. Ця взаємодія стала найбільш актуальною під час недавньої світової кризи. Китай намагається розробити ефективну зовнішню політику у центральньо-азійському регіоні. За задумом керівництва КНР така політика має базуватися на налагодженні рівноправних відносин з державами регіону та поступовому просуванні китайських компаній в регіонах на довгострокову перспективу. До 24 лютого 2022 року росія і Китай виступали як формально рівноправні партнери. Зараз Пекін зайняв домінуючу позицію у відносинах із рф. Китай розглядає війну в Україні насамперед із погляду протистояння зі США.

У 2023 році виповнюється вже дванадцять років від моменту, коли керівники України і КНР заявили про початок етапу «стратегічного партнерства» між державами. Хоча з початком повномасштабної агресії росії ці відносини набувають ознак лише взаємовигідного «економічного партнерства». Тому на думку експертів, «враховуючи нинішні реалії, Китаю доцільніше надати статус економічного, а не стратегічного партнера з відповідними обмеженнями для співробітництва з цією країною» [15].

КНР закликає поважати суверенітет всіх країн, відмовитися від «менталітету холодної війни», припинити воєнні дії та сісти за стіл переговорів. У КНР виступили за припинення «односторонніх санкцій». Всього до китайського «мирного плану» увійшли 12 пунктів. Він – радше обтічний набір постулатів китайської позиції щодо війни в Україні. Серед іншого, китайський «план» висловлював повагу до територіальної цілісності «всіх країн», не називаючи при цьому України, територіальну цілісність якої порушила росія.

Війна в Україні розділила світ на тих, хто підтримує нашу країну зброєю, фінансами, гуманітарно та дипломатично, на тих, хто стоїть на стороні агресора (п'ять країн, що голосують разом з рф в ООН), та на нейтральні країни. Саме серед цих нейтральних країн офіційно знаходиться Китай, і він є об'єктом українських дипломатичних зусиль. Майже усі нейтральні країни так званого Глобального Півдня знаходяться в зоні китайського впливу. Це його значне досягнення, з яким треба рахуватися, вибудовуючи подальший переговорний процес з Піднебесною [15]. Більшість з цих нейтральних країн схвально ставляться до мирної «проросійської» ініціативи КНР та надалі з тих чи інших причин будуть залучатись до медіації задля припинення військових дій в нашій країні, але їм теж необхідно дати зрозуміти реальний зміст та наслідки цих ініціатив. Для цього мають активно спрацювати команди українських дипломатів, ЗМІ та громадянське суспільство як в країні та і за її межами.

Бібліографічний список:

1. Лотоцька Н. (2023) Китай «поважає» незалежність пострадянських країн, – МЗС країни. Лівий берег. URL: https://lb.ua/world/2023/04/24/552917_kitay_povazhaie_nezalezhnist.html.
2. Ліпкан В. А., Яковець А. В. Геостратегія сучасного Китаю : моногр. Київ: В. А. Ліпкан, 2023. 384 с.
3. Коростіков М. Ю. Динаміка зовнішньої політики КНР через призму національних інтересів. *Порівняльна політика*. 2016. 7(14), С. 108-126.
4. Резнікова Н. В., Зварич Р. С., Іващенко О. А. Експансіоністські імперативи та детермінанти міжнародної економічної політики КНР. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7286>

5. Коваль О. О. (2018). Конституційна реформа в КНР як правовий інструмент політичних змін. *Журнал «Україна-Китай»*/ №. 5(11). URL: <https://sinologist.com.ua/koval-o-o-konstytutsijna-reforma-v-knr-yak-pravovuj-instrument-politychnyh-zmin/>.
6. Юсип О. Л. Особливості організації змішаного типу економічної системи Китаю/ *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2 (50). С. 1-8.
7. Тишкевич І. Українсько-китайські відносини: що означає нове перезавантаження. Український інститут майбутнього. 2021 URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayinsko-kytajski-vidnosyny-shho-oznachaye-nove-perezavantazhennya/>
8. Інститут Конфуція. Харківський національний університет імені В.М. URL: <https://confucius.karazin.ua/>
9. Хотин Р. (2023). Українські аспекти саміту США-Китай. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ssha-kytay-samit-ukrayina-viyna/32686007.html>
10. Чорновіл К. «У Кремлі паніка»: політолог оцінив підсумки зустрічі Байдена і Сі Цзінпіна. URL: <https://www.unian.ua/world/u-kremli-panika-politolog-ociniv-pidsumki-zustrichi-baydena-i-si-czinpina-12458439.html>
11. Китай очима Азії. Колективна монографія/ Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України; Українська асоціація китаєзнавців. Київ, 2017. 316 с.
12. Бортняк Р., Красовська О. (2023) Позиція Китаю щодо політичного врегулювання української кризи. Український інститут політики. Аналітичний центр. URL: <https://uiamp.org/index.php/uk/pozytsiya-kytayu-shchodo-politychnoho-vrehulyuvannya-ukrayinskoyi-kryzy>
13. Заремба А. Байден і Сі Цзінпін назавжди помахали ручкою Москві – Огрязко. Главред. 18 листопада 2023. URL: <https://glavred.net/article/bayden-i-si-czinpin-navsegda-pomahali-ruchkoy-moskve-ogryzko-10517740.html>
14. Заклінська Р. Як «м'який тиск» Китаю може підірвати російський бюджет – Огрязко. Главред. 18 листопада 2023. URL: <https://glavred.net/world/kak-myagkoe-davlenie-kitaya-mozhet-podorvat-rossiyskiy-byudzhet-ogryzko-10518028.html>
15. Пойга Ю. Україна має змінити статус Китаю зі стратегічного партнера на економічного – експерт. Укрінформ. 8 серпня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3546119-ukraina-mae-zminiti-status-kitau-zi-strategicnogo-partnera-na-ekonomichnogo-ekspert.html>

References:

1. Lototska N. (2023) China «respects» the independence of post-Soviet countries, – the country's MFA. LB. URL : https://lb.ua/world/2023/04/24/552917_kitay_povazhaie_nezalezhnist.html
2. Lipkan V. A., Yakovets A. V. (2023). *Geostrategy of modern China: monograph*. Kyiv: V.A. Lipkan. 384 p. [in Ukrainian].
3. Korostykov M. Yu. (2016). Dynamics of foreign policy of the PRC through the lens of national interests. *Comparative politics*. 2016. №7(14), pp. 108-126. [in Ukrainian].
4. Reznikova N. V., Zvarych R. E., Ivashchenko O. A. (2019). Expansionist imperatives and determinants of the international economic policy of the People's Republic of China. *Efficient economy*. 2019. №. 9. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7286>
5. Koval O. O. (2018). Constitutional reform in the People's Republic of China as a legal instrument for political changes. Magazine «Ukraine-China» №. 5(11). URL: <https://sinologist.com.ua/koval-o-o-konstytutsijna-reforma-v-knr-yak-pravovuj-instrument-politychnyh-zmin/>
6. Yusyp O. L. (2016). Peculiarities of the organization of the mixed type of the economic system of China / *Actual problems of state administration*. 2016. №. 2 (50). P. 1-8. [in Ukrainian].
7. Tyshkevich I. (2021). Ukrainian-Chinese relations: what does a new reboot mean. Ukrainian Institute of the Future. URL : <https://uifuture.org/publications/ukrayinsko-kytajski-vidnosyny-shho-oznachaye-nove-perezavantazhennya/>
8. Confucius Institute. Kharkiv National University named after V.M. Karazin. URL : <https://confucius.karazin.ua/>
9. Khotin R. (2023). Ukrainian aspects of the US-China summit. Radio Svoboda. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/ssha-kytay-samit-ukrayina-viyna/32686007.html>
10. Chornovil K. (2023). «There is panic in the Kremlin»: a political scientist assessed the results of the meeting between Biden and Xi Jinping. URL : <https://www.unian.ua/world/u-kremli-panika-politolog-ociniv-pidsumki-zustrichi-baydena-i-si-czinpina-12458439.html>
11. China through the eyes of Asia. Collective monograph / Institute of Oriental Studies named after A. Yu. Krymsky National Academy of Sciences of Ukraine; Ukrainian Association of Chinese Studies. Kyiv, 2017. 316 p. [in Ukrainian].
12. Bortniak R., Krasovska O. (2023) China's position on the political settlement of the Ukrainian crisis. Ukrainian Institute of Politics. Analytical center. URL : <https://uiamp.org/index.php/uk/pozytsiya-kytayu-shchodo-politychnoho-vrehulyuvannya-ukrayinskoyi-kryzy>
13. Zarembo A. (2023). Biden and Xi Jinping waved a pen to Moscow – Ogrzyzko forever. Chief Editor November 18, 2023. URL: <https://glavred.net/article/bayden-i-si-czinpin-navsegda-pomahali-ruchkoy-moskve-ogryzko-10517740.html>

14. Zaklinska R. (2023). How China's "soft pressure" can undermine the Russian budget – Ogryzko. Chief Editor November 18, 2023. URL : <https://glavred.net/world/kak-myagkoe-davlenie-kitaya-mozhet-podorvat-rossiyskiy-byudzh-et-ogryzko-10518028.html>

15. Poita Y. (2022). Ukraine should change the status of China from a strategic partner to an economic one – expert. Ukrinform. August 8, 2022. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3546119-ukraina-mae-zminiti-status-kitau-zi-strategicnogo-partnera-na-ekonomichnogo-expert.html>

Nelipa D., Vorona M. Geopolitical dimension of China's foreign policy on the postradian space: creeping economic expansion

The article examines the geopolitical dimension of China's foreign policy in the post-Soviet space. The cooperation of the People's Republic of China with the countries of the post-Soviet space and the peculiarities of international politics in this region are studied. Special attention in the study is given to Chinese-Ukrainian relations in the context of the Russian-Ukrainian war. Attention is focused on the features of "pro-Russian neutrality" in the international policy of the People's Republic of China. It is noted that the policy of creeping economic expansion forces China to simultaneously form constructive relations with all countries, even hostile to each other, which gives Beijing the opportunity to achieve the necessary profit and benefit.

It is emphasized that until February 24, 2022, Russia and China acted as formally equal partners. The article proves that over the past two years Russia's dependence on the PRC has not only increased, but has become almost total and has gone beyond the scope of economy and security. This dependence has already become political. China considers the war in Ukraine primarily from the point of view of confrontation with the United States. But at the same time, there are agreements between the PRC and the USA regarding the restoration of military communication between the states and cooperation in the field of counter-narcotics. But these agreements do not affect China's cooperation with Russia and the pro-Russian position towards Ukraine. The People's Republic of China calls for respect for the sovereignty of all countries, to abandon the "Cold War mentality", to stop hostilities and to sit down at the negotiating table. The People's Republic of China called for an end to "unilateral sanctions". A total of 12 points were included in the Chinese "peace plan". Rather, it is a streamlined set of postulates of the Chinese position regarding the war in Ukraine. Among other things, the Chinese "plan" expressed respect for the territorial integrity of "all countries", while not naming Ukraine, whose territorial integrity was violated by Russia. It is noted that the lack of attention to the Ukrainian position on the part of the Chinese authorities is increasingly destroying the Chinese "soft power" in Ukraine.

Keywords: *People's Republic of China, foreign policy, geopolitics, post-Soviet space, economic expansion, Russian-Ukrainian war*